

"بازآفرینی فضاهای شهری"

گونه ها و رویه ها

راهنمای کاربردی برای دانشجویان و مهندسان مشاور در رشته معماری و شهرسازی

مؤلف : حسین مشرف دهکردی

سرشناسه	:	مشرف دهکردی، حسین، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	:	بازآفرینی فضاهای شهری، گونه‌ها و رویه‌ها:
		راه‌نمای کاربردی برای دانشجویان و مهندسين مشاور در رشته معماری و شهرسازی/
		مولف حسین مشرف دهکردی.
مشخصات نشر	:	تهران: حسین مشرف دهکردی، ۱۳۹۲.
مشخصات ناشری	:	۲۷۲ص: مصور (بخشی رنگی)، جدول (بخشی رنگی).
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۰۴-۹۸۸۱-۱
وضعیت درست نویسی	:	فیفا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	فضاهای عمومی
موضوع	:	شهرسازی-- طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	:	تهران (شهر)
رده بندی کنگره	:	NA ۹۰۵/۵۴
رده بندی دیویی	:	۷۱۱/۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۲۴۵۵۱۱

عنوان: بازآفرینی فضاهای شهری، گونه‌ها و رویه‌ها: حسین مشرف دهکردی

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲

چاپ و صحافی: لیتوگرافی سروش مرکز پخش: تهران، خیابان انقلاب، مقابل دانشگاه تهران، جنب بانک ملت،
پلاک ۱۲۰۲ انتشارات آزاده تلفن: ۶۶۴۱۴۳۷۴ - ۶۶۴۱۵۷۵۳ فکس: ۶۶۴۱۴۵۱۰ email: urbanspacepub@gmail.com

شابک: ISBN ۹۷۸-۹۶۴-۰۴-۹۸۸۱-۱

" مسئولیت صحت مطالب کتاب با مولف است "

" کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است "

بها: ۱۰۰۰۰ تومان

صفحه	فهرست مطالب
۷	فهرست
۱۷	پیشگفتار
۱۸	مقدمه
۱۹	کلیات
۲۱	بخش اول
۲۱	فصل اول مبانی نظری
۲۱	۱-۱ تعریف فضا
۲۳	• فضای زمان و مکان
۲۶	• فضای خصوصی و عمومی
۲۷	• فضای گمنام یا پنهان
۲۷	• فضای معماری و بخش شهری
۳۰	۲-۱ دیدگاه اندیشمندان درباره فضا
۳۵	فصل دوم شهر
۳۵	۱-۲ تعریف شهر
۳۷	۲-۲ شهرسازی
۳۸	۳-۲ برنامه ریزی شهری
۳۸	۴-۲ طراحی شهری
۲۲	۵-۲ طراحی فضاهای شهری
۴۱	۶-۲ روند طراحی فضاهای شهری
۴۳	• ۱-۶-۲ دوران یونان باستان
۴۴	• ۲-۶-۲ دوران هلنیسم یونان
۴۵	• ۳-۶-۲ رومیان
۴۷	• ۴-۶-۲ قرون وسطی

۴۸	• رنسانس	۵-۶-۲
۵۰	• قرن نوزدهم	۶-۶-۲
۵۱	• انقلاب صنعتی	۷-۶-۲
۵۲	• مدرنیسم	۸-۶-۲
۵۴	• پست مدرنیسم	۹-۶-۲
۵۴	• دوران معاصر	۱۰-۶-۲
۵۵	• فضاهای شهری آینده	۱-۶-۲

۵۷	فضای شهری	فصل دوم
۵۷	گونه شناسی فضاهای شهری	۱-۳
۵۷	های ساختاری فضاهای شهری	۲-۳
۵۸	عناصر ترکیبی دهنده منظر فضای شهری	۳-۳
۵۹	معیارهای سنجش فضاهای شهری	۴-۳
۶۰	توقعات و انتظارات از فضاهای شهری	۵-۳

بخش دوم انواع فضاهای شهری

۶۳	فضاهای کالبدی شهر	فصل چهارم
۶۶	گره ها	۱-۴
۶۸	میدانها	۱-۱-۴
۶۸	• میدان محلی	
۶۹	• میدان شهری	
۷۰	• میدان تشریفاتی	
۷۱	فلکه	۲-۱-۴
۷۲	مراکز تجاری و خدماتی	۳-۱-۴
۷۳	• بازارهای سنتی	

۷۵	• بازارهای محلی	
۷۶	• مراکز تجاری مرکز شهری (مال)	
۷۶	• مراکز خرید حومه شهر	
۷۷	ورودپا	۲-۴
۷۸	• ورودی شهر	
۷۹	• ورودی محله	
۸۰	• ورودی ساختمان	
۸۱		۳-۴
۸۳	• محله مسکونی	
۸۳	• پله شهری	
۸۵	مسیرها	۴-۴
۸۶	• خیابان شهری	
۸۷	• خیابان اصلی	
۸۸	• بولوار	
۸۹	• خیابان جمع و پخش کننده	
۹۰	• بزرگراه	
۹۱	• کوچه و بن بست	
۹۲	• پیاده راه	
۹۴	حاشیه ها یا لبه ها	۵-۴
۹۵	• ساحل	
۹۶	• کناره رود دائمی	

۹۷	•	کناره رود فصلی	
۹۸	•	حاشیه های سبز	
۹۹		فضاهای سبز شهری	۶-۴
۱۰۰	•	فضاهای باز طبیعی	
۱۰۱	•	بوستانهای شهری	
۱۰۳	•	بوستانهای ناحیه ای	
۱۰۴	•	بوستانهای محله ای	
۱۰۵	•	پارکهای خطی	
۱۰۸	•	محدوده های سبز کوچک (پاکت پارکها)	
۱۰۹		بخش فضاهای شهری	فصل پنجم
۱۱۰		اهداف و ضرورت تحلیل فضای شهری	۱-۵
۱۱۱	•	فضای شهری و امنیت	
۱۱۱	•	فضای شهری و تأثیرات اقتصادی	
۱۱۲	•	فضاهای شهری و عدالت اجتماعی	
۱۱۲	•	فضاهای شهری و حقوق شهروندی	
۱۱۳	•	فضاهای شهری و سلامت مراجعین	
۱۱۳	•	فضاهای شهری و فرهنگ	
۱۱۴	•	فضای شهری و هویت	
۱۱۵		پیشینه تحلیل فضای شهری	۲-۵
۱۱۸		رویکردهای تحلیل فضای شهری	۳-۵
۱۱۹	•	رویکرد غیر مداخله گر	
۱۲۰	•	رویکرد مداخله گرانه	
۱۲۱		ابزار کاربردی در تحلیل فضای شهری	۴-۵
۱۲۱	•	برداشتهای نقشه ای	

- تکمیل جداول ارتباطی ۱۲۳
- تدوین پرسشنامه ها ۱۲۳

بخش سوم فرایند تحلیل فضای شهری ۱۲۵

فصل ششم	شناخت	۱۲۵
۱-۶	شناخت موضوعی	۱۲۶
	• مطالعات تاریخی	۱۲۶
	• بررسیهای فرهنگی	۱۲۷
۲-۶	شناخت موضوعی	۱۲۹
۱-۲-۶	شناخت کلی	۱۲۹
	• شناسایی ویژگیهای طبیعی	۱۳۰
	• شناسایی فضاهای ساخته شده	۱۳۰
۲-۲-۶	شناخت غیر کالبدی	۱۳۳
۱-۲-۲-۶	شناسایی نیازها	۱۳۳
	• هرم سلسله مراتب حرهای منولو	۱۳۴
۲-۲-۲-۶	پژوهش های رفتاری	۱۳۶
	• قرارگاه های رفتاری	۱۳۸
۳-۲-۲-۶	ادراک محیط	۱۴۰
	• مسیر	۱۴۱
	• حوزه یا محله	۱۴۳
	• گره	۱۴۵
	• لبه	۱۴۷
	• نشانه	۱۴۸

فصل هفتم	بیان و انتقال مفاهیم محیط	۱۵۱
۱-۷	نقشه پلان دو بعدی	۱۵۱
۲-۷	نقشه نمایش سطح مقطع	۱۵۲
۳-۷	نقشه بیان شرایط اقلیمی و محیطی	۱۵۳
۴-۷	نقشه برداشتهای سستی (زمانی و مکانی)	۱۵۴
۵-۷	تحلیل بصری با تصویر	۱۵۴
۶-۷	نقشه با علائم قراردادی (نیل)	۱۵۶
۷-۷	نقشه ساخت مطلوبیت ها	۱۵۶
۸-۷	نمایش تصاویر سکانشی	۱۵۷
۹-۷	نقشه الگوهای رفتاری	۱۵۸
۱۰-۷	روش طراحی سریع برای پاسخ های غیر کلامی	۱۵۹
۱۱-۷	نقشه حس فضایی حرکت	۱۵۹
۱۲-۷	ثبت فعالیتها	۱۶۰
۱۳-۷	نقشه بررسی عملکردها	۱۶۱
۱۴-۷	استفاده از فناوریهای نرم افزاری	۱۶۳
فصل هشتم	تجزیه و تحلیل	۱۶۵
۱-۸	تجزیه و تحلیل کاربری زمین و جانمایی	۱۶۷
۱-۱-۸	ماتریس ارزیابی کاربریها	۱۶۷
	• ارزیابی کمی	۱۶۸
	• ارزیابی کیفی	۱۶۸
۲-۱-۸	ارزیابی جبهه های بیرونی و نمای ساختمانها	۱۷۰
۳-۱-۸	توزیع کمبودها و امکانات	۱۷۳
۲-۸	تجزیه و تحلیل عملکرد فضایی	۱۷۴
۱-۲-۸	پاسخدهی محیط	۱۷۴
۲-۲-۸	کیفیت در طراحی و برنامه ریزی	۱۷۵

۱۷۵	تنوع بخشی	۳-۲-۸
۱۷۶	درک ساختار و فرم فضای شهری	۴-۲-۸
۱۷۷	موفقیت و کارآمدی	۵-۲-۸
۱۷۷	تجزیه و تحلیل نیازها، فعالیتها و روابط اجتماعی	۳-۸
۱۷۸	تحلیل برآورد نیازها مدل جان لنگ (lang)	۱-۳-۸
۱۷۹	تحلیل مولفه های مکانی مدل کانتر	۲-۳-۸
۱۷۹	تحلیل واکنشهای ادراکی مدل اپلیارد (Applyard)	۳-۳-۸
۱۸۱	بررسی الگوهای رفتاری	۴-۳-۸
۱۸۱	تحلیل نابج مصاحبه و پرسشنامه	۵-۳-۸
۱۸۴	تجزیه و تحلیلهای چند متغیره	۴-۸
۱۸۴	تحلیل سنج سببه سازی	۱-۴-۸
۱۸۵	مدل ساماندهی الگو برداری	۲-۴-۸
۱۸۵	مدل سوات (SWAT)	۱-۲-۴-۸
۱۸۶	تصمیم سازی چند عاملی (MCMC)	۲-۲-۴-۸
۱۸۷	مدل Cellular Automata	۳-۲-۴-۸
۱۸۷	تحلیل عرصه های تصمیم گیری مرتبط (IDA) :	۴-۲-۴-۸
۱۸۹	سیتکس اسپیس space syntax	۵-۲-۴-۸
۱۹۰	• کارکرد مدل : space syntax	
۱۹۱	تحلیل با استفاده از مدل های نرم افزار	۶-۲-۴-۸
۱۹۲	مدل URBANSIM	۷-۲-۴-۸
۱۹۲	مدل What-if?	۸-۲-۴-۸
۱۹۵	نتیجه گیری	فصل نهم
۱۹۵	روش امتیاز دهی وزنی	۱-۹
۱۹۶	روش گولر	۲-۹
۱۹۷	روش ماتریسی آلترناتیو عاقبت برایتمن	۳-۹

۱۹۷	روش ahp تحلیل سلسله مراتبی	۴-۹
۱۹۹	ارائه پیشنهادات	فصل دهم
۱۹۹	پیشنهادهای کالبدی	۱-۱۰
۱۹۹	• توسعه درون افزا	
۱۹۹	• توسعه میان افزا	
۲۰۰	• توسعه برون افزا	
۲۰۰	بهبود خوانایی	۱-۱۰
۲۰۲	ارتقاء وحدت و یکپارچگی	۱-۱۰
۲۰۴	نمایز با هدف خاطره انگیزی	۳-۱-۱۰
۲۰۵	توسعه محله خرد اقلیم	۴-۱-۱۰
۲۰۶	توسعه محله خرد هویت بخش در بافت تاریخی	۵-۱-۱۰
۲۰۷	حمایت از کاربری های مختلف	۶-۱-۱۰
۲۰۹	تنوع پذیری	۷-۱-۱۰
۲۱۰	طراحی مجدد فضاهای عمومی	۸-۱-۱۰
۲۱۲	توجه به چشم اندازها	۹-۱-۱۰
۲۱۳	ایجاد تناسب بصری	۱۰-۱-۱۰
۲۱۴	• اجزاء معماری	
۲۱۴	• منظر خیابان	
۲۱۵	• علائم	
۲۱۵	• پیوندها	
۲۱۶	افزایش تعامل با طبیعت	۱۱-۱-۱۰
۲۱۶	• بومی سازی	
۲۱۷	• فضای سبز	
۲۱۷	• تعامل با آب	
۲۱۸	افزایش نفوذپذیری	۱۲-۱-۱۰
۲۱۹	پیاده مداری	۱۳-۱-۱۰
۲۲۱	انواع پیاده راه	۱-۱۳-۱-۱۰

۲۲۲	• مدیریت مکانی	
۲۲۳	• مدیریت زمانی	
۲۲۴	• راهکارهای تقویت پیاده روی	۲-۱۳-۱-۱۰
۲۲۶	• افزایش کمی و کیفی دسترسی به فضاهای پیاده مدار	
۲۲۶	• تقویت کاربریهای جاذب پیاده	
۲۲۷	• بهینه سازی تراکم جمعیت	
۲۲۸	• طراحی مناسب کلیه سطوح (کف، دیواره، سقف)	
۲۲۸	• مبلمان شهری	
۲۲۹	• تقویت چهره های بیرونی ساختمانها	۱۴-۱-۱۰
۲۳۰	• بکارگیری مصالح سازگار با طبیعت	۱۵-۱-۱۰
۲۳۱	• پیشنهاد مسیر جدیدی	۲-۱۰
۲۳۱	• عمومی سازی	۱-۲-۱۰
۲۳۳	• امنیت بخشی به فضاهای شهری	۲-۲-۱۰
۲۳۳	• افزایش نظارت همگانی	
۲۳۴	• اعتبار بخشی و تغییر دیدگاه	
۲۳۶	• پدافند غیرعامل	
۲۳۶	• افزایش مشارکتهای مردمی	۳-۲-۱۰
۲۳۷	• بهبود وضعیت تسهیلات کاربردی	
۲۳۹	• تغییر تصورات ذهنی مراجعین	
۲۴۰	• بسط دامنه انتخابهای فردی	۴-۲-۱۰
۲۴۰	• مدیریت زمان و مکان در فضاهای عمومی	۵-۲-۱۰
۲۴۱	• توجه به نام و معنی	۶-۲-۱۰
۲۴۲	• توجه به هنرهای خیابانی	۷-۲-۱۰

فصل یازدهم	شیوه های بیان پیشنهادات	۲۴۵
۱-۱۱	نگارش یک گزارش	۲۴۵
۲-۱۱	دیاگرام حبابی	۲۴۵
۳-۱۱	پیش نمایش ایده ها	۲۴۷
۴-۱۱	بکارگیری علائم گرافیکی و نوشتاری	۲۴۷
۵-۱۱	روشهای بیان تصویری	۲۴۹
۶-۱۱	نمایش سطح مقطع سایت	۲۵۱
۱۱	ارائه همزمان آلترناتیوها	۲۵۲
۸-۱۱	طرح و اسکیس	۲۵۴
۹-۱۱	بررسی و نمایش سه بعدی	۲۵۴
۱۰-۱۱	ماترک ارزی	۲۵۵
۱۱-۱۱	ماترک ارزی مساحات شهری مجازی	۲۵۶
۱۲-۱۱	استفاده از فناوری نوین	۲۵۷
	پیوست ۱	۲۵۹
	پیوست ۲	۲۶۰
	منابع و مآخذ	۲۶۴

پیشگفتار:

شهرسازی، شناخت و ارائه شایسته ترین شیوه زیست در محیط انسانی است. اعتقاد بر این است که شهرسازان قادر خواهند بود با اعمال سیاستهای مناسب، قابلیتها و نیازمندیهای شهر امروز را شناخته و با توجه به معیارهای اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی جامعه، راهکارهایی عملی در راستای ارتقاء سطح کمی و کیفی زندگی ارائه نمایند. وظیفه شهرساز، الویت بخشیدن به معیارهایی است که مقوم کیفیت زندگی در یک جامعه باشند و هدف او پیشینه کردن تطابق ظرف و مظلوف و برقراری پیوندی منسجم و ماندگار است. در مکانی که "فضای شهری" نام گرفته است.

موضوع فضای شهری از جمله مباحث پرجاذبه ای است که بسیاری از اندیشمندان مسائل شهری به آن توجه داشته اند. اهمیت فضای شهری اساساً به دلیل رابطه ای است که با ساختار اجتماعی جامعه پدید آورده و بدون تردید کیفیت زندگی را نیز تحت تاثیر قرار داده است و حتی بخش عمده ای از تصور همگان از شهر در نحوه پراکنش، اندازه، ساختار فضاهای شهری آن شکل می گیرد. فضای شهری نتیجه برهمکنش نیروهای تاریخی اجتماعی و فرهنگی است که از آنها به عنوان عناصر پایدار یک جامعه یاد شده است تا حدی که چگونگی و کیفیت ساختاری این قبیل فضاها، نشان دهنده ظرفیت و مدنیت یک جامعه است.

فضاهای شهری چه محدوده ای از محیط پیرامون خود را پوشش می دهند و میزان تاثیرگذاری آنها در بافت اطرافشان چیست؟

برای پاسخ به این پرسش باید بدانیم به چه روشهایی می توان انتظارات و ترجیحات فضاها را شناسایی کرد و چه اقداماتی را می توان در راستای برطرف نمودن نیازهای شهروندان به انجام رسانید؟

مقدمه:

ایجاد و گسترش فضاهای شهری موثر، کارآمد و پویا از جمله مباحثی است که مورد توجه معماران، طراحان و برنامه ریزان بوده و هست. فضاهای شهری که به عنوان بطن حیات اجتماعی و شهری امروزی مطرح هستند، دارای ابعاد مختلفی می باشند، اما به نظر می رسد در کشور ما بجز محدود مواردی در حیطه طراحی شهری، همچنان به تعاریف نظری موضوع پرداخته و کمتر به مردم، فعالیتهای آنان و فضاهای ویژه آنان توجه کرده ایم. چنانچه همگان بدان اذعان داریم، لازمه باور و توجه به موضوع شناخت کامل و شفاف سازی ابعاد مختلف و تاثیر و تاثرات آن بر محیط و مخاطبین است.

فضای شهری، حل مسأله طاقات اجتماعی و تعاملات فرهنگی مردم و عرصه حضورپذیری و مشارکت شهروندان می باشد. تعیین در زمینه ارتباط فرهنگ با فضای شهری، می تواند به ارتقاء کیفیت زندگی، با هدف تقویت تجربه فرهنگی و انسجام اجتماعی شهروندان بیانجامد. در واقع ایجاد یک فضای شهری مناسب تنها به طراحی پایه معیارهای فیزیکی محیط خلاصه نمی شود. کیفیت محصول نهایی به بار معنایی و پیام زندگی بخش آن، که در کالبد مکان نهفته است، مرتبط می شود. امروزه تعاملاتی که در فضای باز همگانی انجام می شود، بیشترین نقش را در جذب و مشارکت شهروندان دارد. در واقع کار شهرساز، کشف الگویی پویا از فعالیتهای مفید، آزاد و منسجم است. هدف از نگارش این کتاب، گردآوری مجموعه ای از روشهای مفید در شناخت و تجزیه و تحلیل وضع موجود فضاهای شهری و ارائه پیشنهاداتی برای ارتقاء این وضعیت بود. از اینرو، آنجایی که آشنایی با نحوه های طراحی فضاهای شهری احساس شد، تمرکز ویژه ای در حد برآورده ساختن نیاز مطالبی به اختصار آورده شده است.

ارتباط عمیق روشهای تحلیل فضاهای شهری و تحلیل سیستمها در مهندسی محیط، مرا بر آن داشت که منابع آموزشی سالهای گذشته این درس را مورد بازنگری قرار داده و در خصوص تجزیه و تحلیل فضاهای شهری، تا حد امکان از شیوه های مطرح در سایر علوم نیز، استفاده نمایم. امید است صاحب نظران و علاقمندان، خطاها و کاستی های این نوشتار را به سعه صدر بنگرند.